

UN DOCUMENT DE 1348 SOBRE LA UNIÓ

Barrejada amb les cartes reials d'Alfons *el Magnànim*, el senyor Xavier de Salas va trobar, ja fa temps, *Una lletra xifrada en català*, i va publicar-la en els «Estudis Universitaris Catalans»;¹ diversos indicis el van portar a atribuir-la, de moment, al regnat de Ferran d'Antequera. Bo i llegint-la, però, m'he adonat que tots els noms que hi són esmentats corresponen a persones del temps de Pere *el Cerimoniós*, i, més precisament, a certs consellers que sostingueren el partit del rei contra la revolta de la Unió. Així Berenguer de Relat, que esdevingué ben aviat tresorer de la reina Elionor de Sicília i, a la mort d'aquesta, mestre racional del mateix rei; així el vescomte d'Illa i el seu germà el bisbe de Vic — i després, de València —, canceller del rei Pere, que figuraven tots dos en el primer rengle dels influents «rossellonesos»; així Just de Miravet, en aquell temps batlle general del regne de València; així també Roger Bernat de Pallars i Ramon d'Anglesola, que s'esforçaren per assegurar al rei el suport dels catalans. Com veurem de seguida, tots els detalls assenyalen que la carta fou escrita al sobirà durant el seu segrest pels valencians, i la seva data, per tant, ha d'ésser la del 2 de maig de 1348; l'autor, que no signà, però que en el document s'anomena «tresorer», era, doncs, el mallorquí Jaume Roig, el qual exercia el càrrec des de 1345 i havia de morir, ben segur a causa de la pesta, abans de dos mesos d'haver escrit aquesta carta tan interessant.²

Un cop situada en el seu propi temps, cadascun dels detalls d'aquesta lletra queda a plena llum, i en fan un testimoni molt important sobre les gestions dels fidels del rei a Catalunya, i sobre llur posició davant el dramàtic viatge del monarca cap a València. Si en un primer moment els catalans havien estat agreujats pel fet que, contra llur consell, s'hi encaminés amb mà armada,³ ara malparlaven dels valencians i — tal com els de Perpinyà, «novellament venguts a la vostra senyoria» — estaven molt ben disposats per ajudar llur sobirà. Només calia que el rei Pere procurés sortir de la ciutat rebel, i que enviés als seus partidaris una lletra de creença per aplegar l'esforç de tots. El que hom preparava no era altra cosa que les reunions de Santpedor i de Santes Creus — de les quals parla amb extensió Zurita⁴ —,

1. Vol. XVI (1931), pàgs. 374-377. La transcripció és força correcta.

2. Aquestes precisions m'han estat comunicades per la senyora Amada López de Meneses, que prepara un important treball sobre la pesta negra.

3. Això concorda de ple amb un passatge de la Crònica (cap. iv, pàgs. 35-36 de l'edició d'Amadeu Pagès) on el rei insisteix a defensar la seva decisió.

4. *Anales*, llib. VIII, cap. 26. La de Santpedor va tenir lloc el dia de l'Ascensió

on la noblesa i les ciutats i viles catalanes es posaren resoltament al costat del *Cerimoniós*.

De passada, el tresorer aprofitava la carta per defensar davant el rei la seva gestió financera, i per queixar-se de l'ordre que aquest acabava de donar de no liquidar els seus comptes. Per si calia vèncer algun dubte remot, hom pot llegir aquesta ordre, adreçada a Berenguer de Relat, en un registre de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb data del 26 d'abril de 1348.⁵

RAMON GUBERN I DOMÈNECH

Badalona.

de 1348, és a dir, el 29 de maig.
5. Reg. 1128, fol. 183v.